

Zelenková, Anna

Veľkomoravská látka v dramatickej tvorbe Franka Wollmana

In: *Myšlenkové toposy literatury v česko-slovenských souvislostech : (minulost a současnost)*. Pospíšil, Ivo (editor); Zelenková, Anna (editor). Vydání první Brno: Tribun EU, 2014, pp. 205-217

ISBN 978-80-263-0738-9

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81564>

Access Date: 12. 03. 2025

Version: 20250223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VEĽKOMORAVSKÁ LÁTKA V DRAMATICKEJ TVORBE FRANKA WOLLMANA

Anna Zelenková (Praha – Brno)

Kľúčové slová

Frank Wollman, česká a slovenská historická dráma, Veľká Morava, slavistika, komparatistika

Abstrakt

Štúdia sa zaoberá dramatickou tvorbou českého slavistu a komparatistu Franka Wollmana; venuje sa najmä vzniku, interpretácii a recepcii jeho dramatickej trilógie *Veľká Morava (Mojmír, Rastislav a Svatopluk)*, z čoho sa javiskovo realizoval druhý diel *Rastislav* v roku 1922 na scéne Slovenského národného divadla v Bratislave a kompletnú trilógiu uviedlo Městské divadlo v Plzni 1925 a v roku 1948 Svobodné divadlo v Brne. F. Wollman, ktorý bol ovplyvnený realistickou a expresionistickou tradíciou, vytvoril typ knižnej drámy so silnou aktualizáciou (veľkomoravská tematika ako odkaz na korene česko-slovenskej štátnosti a jednoty obidvoch národov) a exponovaním veľkých tragických ideí (láska, vášeň, zrada a pod.). Konflikty svojich postáv autor motivoval najmä psychologicky – sú nositeľmi veľkých sociálnych a etických tém, ktoré sú charakteristické pre slovanské písomníctvo.

Key words

Frank Wollman, Czech and Slovak historic drama, Great Moravia, slavistic studies, comparative studies

Abstract

The paper deals with the dramatic creations of Frank Wollman, the Czech Slavonic scholar and comparatist; in the main, it is focused on the origin, interpretation and appreciation of his dramatic trilogy *Veľká Morava (Mojmír,*

Rastislav a Svatopluk) [Great Moravia], the second part of which was staged at the Slovak National Theatre, Bratislava, in 1922. The complete trilogy had to wait for its enactment until 1925, when it was put on the stage of the Municipal Theatre, Pilsen; later on, it was presented in 1948 by the Free Theatre, Brno. Influenced by the tradition of realism and expressionism, Wollman created here a literary drama that was highly topical, with Great Moravia as a reminder of the origins of the Czech and Slovak statehood and national cooperation, while manifesting lofty ideas like love, passion, betrayal, etc. The conflicts of his characters who embody great social and ethical themes, very typical of Slavonic literature, are motivated psychologically.

Frank Wollman (1888 – 1969) predstavoval vo svojich začiatkoch „*typ spíše aristokratický, výrazně individualistický*“,¹ ktorý v prvých desaťročiach 20. storočia písal okrem vedeckej práce aj básne, eseje, cestopisy, ale pokúšal sa najmä o vlastnú dramatickú tvorbu, ktorá u neho na začiatku 20. rokov dokonca dominovala nad vedeckým pôsobením.²

Začiatky Wollmanovej kariéry dramatika boli späté s jeho pôsobením na Slovensku a na začiatku 20. rokov 20. storočia sa sľubne rozvíjali. V tomto období začal pociťovať vnútorný „boj“ medzi vedou a umením – na jednej strane mal ambície umelecky sa presadiť ako dramatik, na strane druhej mu však jeho rozvíjajúca sa univerzitná kariéra mohla zabezpečiť lepšie sociálne a materiálne istoty a priniesť mu vyššie spoločenské postavenie. Wollman pôvodne viac počítal s kariérou slobodného umelca, ale bol svojím učiteľom J. Polívkom vedený k vysokoškolskej profesii, a preto si stále uvedomoval nevyhnutnosť voľby: „*Bude nutno rozřhodnouti se a vytvořiti ze*

¹ Jeřábek, Dušan: *Brno – kulturní město předválečné a válečné. O divadle, literatuře, výtvarném umění a významných osobnostech univerzity v letech 1928–1948*. Brno: Barrister & Principal 2006, s. 164.

² Štúdia je publikačným výstupom z pripravovanej monografie (spolu s edíciou), zaoberajúcou sa dramatickým dielom F. Wollmana, najmä jeho nerealizovanou hrou *Fridland*.

*sebe buď vedecký, buď dramatický typ a prirodzene užití materiálních výhod toho nebo onoho...*³

V roku 1919 bolo na pokyn ministra pre správu Slovenska V. Šrobára a sekčného šéfa ministerstva školstva a osvetu J. Kvapila založené Družstvo Slovenského národného divadla, ktoré malo vybudovať prvú profesionálnu scénu na Slovensku a vytvoriť podmienky pre rozvoj pôvodného činoherného repertoáru. Je známym faktom, že Slovenské národné divadlo sa formovalo v situácii, keď neexistoval pôvodný profesionálny slovenský divadelný súbor ani početnejšia slovenská dramatická literatúra. Podľa dobového recenzenta malo na javisku Slovenského národného divadla „*vzniknúť opravdové, hodnotné slovenské drama – a i do tej doby naša scéna má mohutne zasahovať do myšlienkového zblíženia a poznania československého*“.⁴ Ale aj napriek záväzku predviesť mesačne aspoň jednu slovenskú hru vedenie divadla uprednostňovalo pred zatiaľ menej početnou kvalitnou domácou produkciou preklady svetových hier alebo úpravy českých hier. Vytváral sa tu zároveň aj priestor pre českých autorov žijúcich na Slovensku, ktorí vychádzali aj zo slovenských historických látok zobrazujúcich spoločné dejiny oboch národov. Napr. mladý Frank Wollman sa zo svojho obdivu k Bratislave ako umeleckej inšpirácie svojej divadelnej tvorby vyznal v liste svojmu učiteľovi a literárnemu historikovi J. Vlčkovi, napísanom so symbolickým dátumom 28. 10. 1920, t. j. v deň druhého výročia novej československej štátnosti týmito slovami: „*Rozvaliny Dívina, bromadná práce dávno zapadlých věků, Dunaj, prostředí slovenské daly mi podněty k druhé bře ,Rastislav‘; ukazuje středověkou tvármost věčného boje náboženství a vlády. Myslím, že by toto drama nikdy nebylo vzniklo, kdybych nebyl přišel na Slovensko, a že by jeden z motivů základních, myšlenka československá, nevznikávala tak silně a poctivě...*“⁵

³ Frank Wollman v liste Jirímu Polívkovi z 5. 11. 1920, ktorý je uložený v LA PNP v Prahe, fond Jirí Polívka.

⁴ N-ý [= Juraj Slávik-Neresnický]: *Slovenská dramatická literatúra a Slovenské Národné Divadlo*. Prúdy 6, 1922, s. 190.

⁵ Frank Wollman v liste Jaroslavovi Vlčkovi z 28. 10. 1920, ktorý je uložený v LA PNP v Prahe, fond J. Vlček (č. sign. 2 F 124).

Wollman sa vo svojich dramatických začiatkoch v 20. rokoch zblížil aj so zakladateľom slovenskej realistickej drámy Jozefom Gregorom-Tajovským, ktorý mal výrazný vplyv na jeho umelecké formovanie. Zoznámil ich vtedajší minister s plnou mocou pre správu Slovenska Vavro Šrobár, ktorý bol predsedom Družstva Slovenského národného divadla a navrhol preklad Wollmanovej hry *Rastislav* (1922) z češtiny do slovenčiny – autor preklad konzultoval s manželkou J. G. Tajovského Hanou Gregorovou.⁶

Ešte pred *Rastislavom* napísal Wollman filozoficko-lyrickú tragédiu *Bobokrál* (1921),⁷ ktorá v piatich dejstvách zachytila historickú osobnosť Alexandra Veľkého a demonštrovala problematický vzťah západného individualizmu a východného kolektivismu. V doslove k danej dráme sa autor prostredníctvom alexandrijskej látky prihlásil k československej štátnosti a kultúre, k ideám spoločného štátneho útvaru dvoch národov spätých veľkomoravskou tradíciou a hovoril o novej „kultúre slovenskočeskej“.⁸ *Bobokrál* sa realizoval bez väčšieho ohlasu, ale jeho druhá dráma *Rastislav*⁹ (hra v 5 dejstvách), ktorá bola uvedená v Slovenskom národnom divadle v Bratislave v slovenskom preklade Hany Gregorovej 17. 3. 1922 (réžia M. Svoboda), získala už štátnu dramatickú cenu a vyvolala aj väčší záujem divadelných kritikov.¹⁰ *Rastislav* bol hodnotený ako „nejúčinnější domácí

⁶ O vzťahu F. Wollmana a J. G. Tajovského pozri bližšie: Zelenková, Anna: *Frank Wollman a Jozef Gregor-Tajovský – dve osobnosti česko-slovenského kontextu v medzivojnovom období*. In: Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe). Eds. I. Pospíšil – J. Šaur. Brno: Masarykova univerzita 2010, s. 131 – 142.

⁷ Wollman, Frank: *Bobokrál*. Praha: VERAICON 1921. 76 s.

⁸ Wollman, Frank: *Na pokon*. In: F. W.: *Bobokrál*. Tragedie v pěti dějstvích. Praha: VERAICON 1921, s. 77.

⁹ Wollman, Frank: *Rastislav*. Košice: Slovenský knižtisk 1922. 59 s.

¹⁰ Údaje referátov uvádzame z bibliografie: Zelenková, Anna: *Bibliografie Franka Wollmana*. In: Slavista Frank Wollman v kontexte literatúry a folklóru I. Eds. H. Hlášková – A. Zelenková. Bratislava – Brno: Ústav etnológie SAV – Slavistická spoločnosť Franka Wollmana v Brne – Česká asociace slavistů –

drama sezóny“,¹¹ ale Wollman nebol so svojím dielom úplne spokojný, a preto ho prepracoval a rozšíril o prológ *Mojmír* a epilóg *Svatopluk*, čím kompozične a ideovo dotvoril dramatický tvar do trilógie o Veľkej Morave. Hra *Rastislav* sa tak stala súčasťou historickej trilógie *Velká Morava*¹² (bola uvedená v roku 1925 v Městskom divadle v Plzni;¹³ 28. 10. 1948 ju znovu uviedlo Svobodné divadlo v Brne, režia J. Novotný),¹⁴ v ktorej autor spojil československú štátnosť s cyrilometodským odkazom a takisto ako vo svojich vedeckých textoch považoval veľkomoravskú kultúru za špecifickú emergentnú štruktúru, za slovanský variant stredomorskej kultúry.

Wollman videl v tradíciách veľkomoravskej látky korene československej štátnosti, a to s akcentom na slovanské prvky a motívy

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV 2006. 76 s. – A. P. [= Procházka, A.]: *Nové publikace*. Moderní revue 28, 1921 – 1922, sv. 37, č. 10 – 11 – 12, s. 312 – 325, 8. 7.; bh [= Haluzický, B.]: *Z bratislavské činohry*. Lidové noviny 30, 1022, č. 142, s. 7, 19. 3.; F. S. [= Sekanina, F.]: [Bez názvu.] Právo lidu 31, 1922, č. 188, s. 11, 13. 8.; jn: *Premiéra Wollmanovy hry Rastislav...* Lidové noviny 30, 1922, č. 67, s. 7, 7. 2.; [Bez názvu.] Robotnícke noviny, 23. 3. 1922, nepodpísané; št.: *Původní drama na slovenském Národním divadle*. Lidové noviny 29, 1921, č. 64, s. 9, 6. 2. Úryvok z diela: *Rastislav*. Jeviště 2, 1921, č. 14, s. 216 – 217. Kritika autora: Wollman, Frank: *Poznámky k bratislavské kritice Rastislava*. Jeviště 3, 1922, č. 15, s. 223 – 224, 6. 4. [Kritika neodbornosti bratislavskej divadelnej kritiky.]

¹¹ Pražák, Albert: *Velká Morava v slovenské literatuře*. (K Wollmanově trilógii *Velká Morava*.) Akademie 28, 1924, lit. příloha Rudé květy 20, č. 5, s. 34.

¹² Wollman, Frank: *Velká Morava*. Bratislava, Literárny odbor Umeleckej besedy slovenskej 1924. 94 s. [Historická trilógia (I. *Mojmír*, II. *Rastislav*, III. *Svatopluk*).] Referáty: Krejcar, J.: *České knihy*. Moderní revue 31, 1924 – 1925, sv. 40, č. 1, s. 18, 8. 10.; Pražák, A.: *Velká Morava v slovenské literatuře*. Akademie 28, 1924–1925, příloha Rudé květy 20, č. 5, s. 34 – 40.

¹³ *Kulturní kronika. Program městského divadla plzeňského na rok 1925*. Lidové noviny 33, 1925, 1. 1., ran. vyd.; nepodpís.

¹⁴ S. [=Schäfer, J.]: *Slavnostní premiéra v Brně*. Národní osvobození, 4. 11. 1948, s. 3.

národnej osobitosti, ako sa to prejavovalo v slovenskej literatúre od národného obrodenia. Napr. J. Hollý v epickej básni *Svatopluk* (1833) a v nasledujúcom epose *Cirillo-Metodiada* (1835) vytvoril svätoplukovský mýtus, v ktorom v postave kráľa Svätopluka aktualizoval rodiace sa slovenské národné vedomie a Metodova apoštolská misia zároveň poukazovala na vzor priateľského spoluzitia Čechov a Slovákov v spoločnom štátnom útvare. Veľkomoravská látka sa objavila aj v literatúre slovenskej romantickej generácie a nevymizla ani v druhej polovici 19. storočia, keď tisícročné výročie príchodu Cyrila a Metoda ešte viac podporilo záujem slovenských literátov (A. Sládkovič, V. Paulíny-Tóth atď. alebo päťaktová dráma J. Záborského *Posledné dni Veľkej Moravy* atď.) a oživilo česko-slovenskú jednotu vo voľne na sebe nadväzujúcich obrazoch rozpadu Veľkomoravskej ríše v dôsledku bratovražedného boja Svätoplukových synov a českých a moravských kniežat. Veľkomoravská tematika lákala v 20. storočí aj svojim aktualizácnym dosahom slovenských dramatikov (M. Dlhý, M. Oravcová, I. Stodola, L. Smrček, R. Dilong, J. Hudec, M. Ferko atď.), ktorí sa s väčšími či menšími úspechmi pokúšali vyrovnat' s touto historickou látkou.¹⁵

Po roku 1918 priťahovala podľa A. Pražáka veľkomoravská látka svojim vlasteneckým aj tragickým nábojom. Slovenské historické námety boli späté s uhorským prostredím a postavy veľkomoravských kniežat a vierozvestov Cyrila a Metoda mohli byť považované za národné symboly bez nežiaducich uhorských konotácií. Prvým dramatickým pokusom bol v tomto období slovenský prepis päťaktovej drámy (z češtiny) *Rastislav* (1920), ktorú napísal František Hrubý-Bukovec (poslovenčil K. B. Žeko), ale ten skončil umeleckým nezdarom. Ako ďalší stvárnil v tomto období veľkomoravskú látku Frank Wollman, ktorý sa zameral najmä na dramatický zápas o moc medzi Rastislavom a Svätoplukom. Autor sa pokúsil zachytiť

¹⁵ Porov. Kákošová, Zuzana: *Slovenská dráma 20. storočia a téma Veľkej Moravy*. In: *Studia Academica Slovaca* 42. Prednášky XLIX. letnej školy slovenského jazyka a literatúry Univerzity Komenského v Bratislave 2013, s. 89 – 99.

na osudoch kľúčových postáv nosné idey, ktoré by však neboli v rozpore s dobovou realitou. Ale tradičnú historickú tému predsa len oživil subjektívnymi momentmi a postavy panovníkov sa snažil divácky priblížiť aj vyhranenými ľudskými konfliktmi, ako sú motívy zrady, lásky, vášne alebo túžby po moci. Z ďalších historických hier prvej polovice 20. storočia s veľkomoravskou tematikou môžeme ešte spomenúť už zabudnuté a okrajové hry Milana Dlhého *Svätopluk – Adelhaida* (1925) a Márie Oravcovej *Synovia Svätoplukovi* (1928).

Ako sme už uviedli vyššie, F. Wollman veľkomoravskú tému hry *Rastislav* nakoniec rozšíril do trilógie *Velká Morava*. Prvý diel – *Mojmír* začína rokom 846 a ľudovým zhromaždením, na ktorom súdia pohanského Mojmíra obvineného z „velezrady“ a zo zabitia Pribinu. Mojmír sa nakoniec v závere dobrovoľne obetoval na hranici a vládu získal Rastislav. Konfrontácia národného a cudzieho a konflikt ideí pokračuje aj v druhom diele trilógie s názvom *Rastislav*, v ktorom autor uskutočnil oproti pôvodnej hre *Rastislav* z roku 1922 niektoré textové úpravy, týkajúce na najmä skrátene a presunu ťažiskových scén. Dej je lokalizovaný do roku 869 a dramaticky stvárnjuje zápas Rastislava s Nemcami pod Devínom. Rastislav chcel zmenšiť cudzí vplyv a Veľkú Moravu chcel cirkevne a politicky stabilizovať. Svätopluk síce nakoniec Rastislava zbavil vlády, ale prebral jeho myšlienky o Veľkej Morave ako druhom Ríme a o demokratickej ríši „od Dunaja k Šumave“. Svätopluk inklinoval k spojenectvu s Franskou ríšou a západným kresťanstvom, ale Metod v treťom diele trilógie nazvanom *Svatopluk* proklamoval kresťanstvo slovanského typu, nezávislé na nemeckom vplyve a pápežskom Ríme. Intrigujúci Svätopluk, ktorý ohrozil slobodu zeme, však nakoniec súhlasil s veštbou oslepeného, vo vyhnanstve žijúceho Rastislava, ktorý veril v budúcnosť Veľkej Moravy.

Albert Pražák v tejto súvislosti vytykal Wollmanovi (ale napr. aj ďalšiemu českému dramatikovi Arnoštovi Dvořákovi), rozpor medzi úsilím zachovať dobový kolorit a tendenciou k násilným aktualizáciám, k psychologizácii postáv, čo však podľa neho viedlo v ko-

nečnom dôsledku k vecným anachronizmom.¹⁶ Mojmír, Rastislav a Svätopluk sú svojím spôsobom zobrazení ako nehistorické postavy, titansky a nadľudsky profilované, ktoré trpia problémami „modernej“ doby. Pražák kritizoval aj určité nelogické dejové vyústenie a nezvládnutú kompozičnú stavbu. Napr. autor uviedol Svätopluka na scénu až v momente jeho vyhnanstva a duchovného prerodu, a nie v období jeho veľkomoravskej vlády. „*Konec Wollmanovy Velké Moravy zabalil se tedy naposled v sen, v mythus, v symbol, ve fikci*“,¹⁷ ktorá nie je schopná preklenúť aktualizačný oblúk medzi minulosťou a budúcnosťou. Ale aj napriek tejto kritike, ktorá sa týkala myšlienkovvej a štýlovej nejednotnosti (napr. spev slovenskej piesne v modernej jazykovej podobe), Pražák vyzdvihol „*moderního ducha, suverénní zvládnutí látky... dovednou dramatickou rukou*“¹⁸ a historickú trilógiu *Velká Morava* považoval za umelecky vydatnú, aj keď budúcnosť Wollmana ako dramatika podľa neho spočívala najmä v stvárnení súčasných politicko-filozofických námetov, ktoré umožňujú zobrazenie väčšieho dramatického konfliktu.

Prvé knižné vydanie a premiéra samostatného *Rastislava* 17. 3. 1922 na scéne Slovenského národného divadla v Bratislave vyvolalo vcelku kladný ohlas literárnej kritiky. Lidové noviny priniesli už vo februári 1921 správu o tejto pripravovanej dramatickej novinke, ktorá sa pôvodne mala inscenovať už na jar 1921.¹⁹ Hra však bola v skutočnosti – pre viaceré komplikácie týkajúce sa slovenského prepisu a obsadenia hereckého súboru – uvedená až o rok neskôr. *Rastislav* pri svojom prvom bratislavskom uvedení nedosiahol väčší počet repríz – išlo o piatu slovenskú hru tejto sezóny –, ale predsa len sa kladne hodnotil pokus dramaticky stvárniť v podstate mýtické

¹⁶ Pražák, Albert: *Velká Morava v slovenské literatuře. (K Wollmanově trilogii „Velká Morava“)* Akademie 28, 1924, literární příloha Rudé květy 20, č. 5, s. 39.

¹⁷ Ibidem, s. 40.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ *Původní drama na slovenském Národním divadle*. Lidové noviny 29, 1921, č. 64, 6. 2., s. 9; podpís. št.

obdobie česko-slovenských dejín, ktoré domáce divadelné hry do-
vtedy nezachytili vo väčšej miere. Wollmanovi údajne ani tak nešlo
o vytvorenie historickej drámy či klasickej tragédie, ale chcel najmä
evokovať psychologické korene spoločnej československej štátnosti.
Ak by sme vychádzali z dobových recenzií, tak napr. F. Sekanina
v Práve lidu vyzdvihol, že autorovi nešlo iba o dejinné vykreslenie
bojov kresťanstva s pohanstvom na pozadí vzniku prvého národného
štátneho útvaru, ale najmä o zobrazenie „*věčného všelidského boje
náboženství a vlády*“.²⁰ B. Haluzický v Lidových novinách zase vyzdvi-
hoval umenie vyvolať „*náladu okamžiku*“, umenie zobrazit v efektných
scénach konflikty ideí s ľudskými vášňami a citmi. Wollman
ako „*dramatický bohém*“, inšpirujúci sa slovenskou minulosťou i prí-
tomnosťou, „*má svůj způsob přemýšlování... odvahu a smělost vtělit myš-
lenku v originální roucho*“.²¹ Určitej kritike bola podrobená rozvláčnosť
expozície, ale týkala sa najmä režijného prevedenia a výberu hercov,
ktorí sa nedokázali vyhnúť pátosu a prehrávaniu. Iný názor zaujal
A. Procházka v časopise Moderní revue, ktorý pod vplyvom českého
radikálneho nacionalizmu využil svoju recenziu na kritiku súčas-
ných česko-slovenských vzťahov. Procházka recenzia sa síce
týkala iba knižného vydania, ale jej útočnosť nespočívala iba v kriti-
ke idey a formy hry, ktorá podľa neho nemá žiadny dej a zápletky
a celkovo pôsobí „*bez opravdových individuálních rysů*“,²² ale aj v od-
mietnutí českej kultúrnej politiky vo vzťahu ku Slovensku. Procház-
ka považoval „*poslovenčenie*“ hry za zbytočné, za „*tristnú ukázkou*“
podľa neho nežiaducej českej a slovenskej národnej jednoty. Podľa
neho nemala jazyková odľuka po roku 1918 vecné opodstatnenie,
a preto by sa čeština vo vedeckej a umeleckej komunikácii nemala
pre slovenské potreby prekladať alebo akýmkoľvek spôsobom tran-

²⁰ Sekanina, František: *Frank Wollman: Rastislav*. Právo lidu 31, 1922, č. 188, s. 11, 13. 8.; podpis. F.S.

²¹ Haluzický, Bohumil: *Frank. Wollman: Rastislav. (Premiéra dne 17. března)*. Lidové noviny 30, 1922, č. 142, 19. 3., s. 7; podpis. bh.

²² Procházka, Arnošt: *Frank Wollman: Rastislav. Hra o 5 dějstvích*. Moderní revue 28, 1921 – 1923, sv. 37, s. 324; podpis. A. P.

skribovať. Ale aj existencia samostatnej slovenskej literatúry bola pre neho veľmi sporná. Prochádzkovi dokonca prekážala oficiálna podpora československého štátu údajnému slovenskému jazykovo-literárnemu separatizmu v školstve, na úradoch a v kultúrnych inštitúciách. Tento stav ironizoval ako „úžasné české opičáctví... infikované povolným a ústupčným humanismem“.²³ Slováci sú vraj „tak posedlí velikáštvím, tak omezení a krátkozrací, že chtějí zakládati o jednu zbytečnou a roztrhující literaturu slovanskou více...“²⁴ Svoju recenziu zakončil slovami, že „štátotvorný český národ bude v Republice – minoritou, jak už dnes prorocky hulákají německé chrťány“.²⁵

Samostatnú štúdiu venoval už celej trilógii *Velká Morava* vyššie spomenutý Albert Pražák, ktorý bol členom komisie priznávajúcej Wollmanovej hre *Rastislav* štátnu cenu za rok 1922.²⁶ Plzeňské prevedenie trilógie *Velká Morava* prebehlo takmer bez ohlasu a väčšiu pozornosť vyvolalo až jej pofebruárové prevedenie v Brne v roku 1948 – už v úplne iných spoločenských podmienkach. O tejto brnianskej premiére, ktorá sa konala pri príležitosti 30. výročia spoločného štátu 28. 10. 1948 v Svobodnom divadle v Brne pod réžiou Jaroslava Novotného a výpravy Věry Fridrichovej, informovalo niekoľko celoštátnych denníkov. Všetky recenzie poukazovali na skrytý politický podtext – boj východného mierumilovného Slovanstva, ktoré bolo potlačované nemeckými dobyvateľmi pod zámenkou šírenia kresťanstva. Túto ideu chápali, ako sa vyjadril kritik Novej politiky, ako alegóriu tisícročného zápasu medzi Slovanmi a Germánmi.²⁷ Expresionisticko-symbolistický charakter myšlienkového náročnej hry v predchádzajúcich inscenáciách bol v roku 1948 vystriedaný javiskovým realizmom a určitou aktualizácnou typizáciou, ktorá sa mala prispôbiť aj vkusu ľudových diváckych vrstiev.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Pražák, Albert: *Velká Morava v slovenské literatuře (K Wollmanově trilógii Velká Morava.)* Akademie 28, 1924, lit. příloha Rudé květy 20, č. 5, s. 34 – 40.

²⁷ *Slavnostní hra o Velké Moravě.* Nová politika 31. 10. 1948; podpis. an.

Podľa recenzenta Mladej fronty hra poukazovala na štátotvorné základy, z ktorých vyrástla spoločná republika, a aj jednoznačne zodpovedala kultúrno-politickej orientácii „Západ – Východ“.²⁸ Recenzent Práce chápal trilógiu *Velká Morava* ako nadčasové podobenstvo symbolizujúce budúcnosť Slovanov.²⁹ Takisto Ivan Kříž v Rovnosti označil danú trilógiu za „klasickú“ hru poskytujúcu poučenie o význame svornosti a zomknutosti ľudových vrstiev ako základu národa.³⁰ Premiéra síce mala veľký úspech, na ktorej bol Wollman obecnosťou nadšene vyvolávaný, ale určitá kritika zaznela na nevyrovnanosť hereckého súboru, pátos niektorých prehovorov a kompozičnú nadväznosť jednotlivých scén – hra totiž zachytávala takmer storočný časový úsek. V kritikách tiež zaznelo, že „autor mohol obťažovať trochu formálnu dokonalosť zľidsťením celého dramatu“³¹ ale aj napriek tomu réžia dosiahla „monumentalizujúcu komornosť dramaticky akcentovanou“.³²

Wollmanova *Velká Morava* z 20. rokov 20. storočia, odrážajúca aj „dramatický svár“ jeho osobnosti, predstavuje drámu exponujúcu veľké, nosné idey, na pozadí ktorých sa rozohrával zložitý boj o duchovné hodnoty.³³ Dané dramatické spracovanie veľkomoravskej témy nevybočuje (aj napriek svojej snahe o žánrovú a ideovú špecifickosť) z celkovej línie českého a slovenského divadelného

²⁸ „*Velká Mrava*“ na jevišti. Mladá fronta, 31. 10. 1948; podpís. (jn).

²⁹ *Svobodné divadlo k státnímu svátku*. Práce, 30. 10. 1948; podpís. –ek.

³⁰ Kříž, Ivan: *Dopis o divadle*. Rovnost, 30. 10. 1948.

³¹ *Ibidem*.

³² *Česká a slovenská historická hra*. Lidové noviny, 30. 10. 1948; podpís. mac.

³³ Teatrológickým dielom Franka Wollmana sa zaoberajú nasledujúce štúdie: Kudělásková, M. – Burian, Jaroslav: *Dramatik Frank Wollman*. List Sdružení moravských spisovatelů 2, 1947 – 1948, s. 194 – 197; Závodský, Artur: *Frank Wollman a divadlo*. In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university 18, 1969, Řada literárněvědná (D), č. 16, s. 237 – 240; tenže: *Cesty k teatrologii a cesty teatrologie v Brně*. In: Prolegomena scénografické encyklopedie. Sv. 17. Praha, Scénografický ústav Praha 1973, s. 131 – 133.

stvárania danej historickej látky, odrážajúcej počiatky kresťanstva a česko-slovenskej štátnosti.³⁴ Aj pre Wollmanov pokus platí silná naviazanosť na pramenný materiál, preexponovaná zaťaženosť textu dokumentárnymi informáciami a „nedramatickými“ detailmi, ktoré prezrádzajú silný sklon k didaktickosti a k tézovitosti. Inklinácia ku knižnej dráme tiež prináša až kronikársku popisnosť, zaľudnenie hry neobvykle veľkým množstvom schematických postáv, ktoré namiesto rýchleho spádu dialogických replík alebo dejovej akcie ilustratívne potvrdzujú v archaizujúcich a rozsiahlych prehovoroch celkovú koncepciu drámy. Autor motivuje konflikty svojich postáv najmä psychologicky – nevyplývajú iba z individuálnych pohnutí, ale vždy odrážajú určitý mravný étos, dobovú konkretizáciu sociálnych a etických tém, ktoré podľa neho charakterizujú slovenské písomníctvo ako celok a predstavujú jeho špecifický prínos do svetovej slovesnosti. Wollmanova dramatická trilógia vychádza zo štruktúrnych zákonitostí klasickej realistickej drámy (Čechov, Ibsen, Tolstoj, Gorkij), najmä z ruskej tradície z konca 19. a zo začiatku 20. storočia, ale je tu silné ovplyvnenie expresionistickou tradíciou, rozšírenou v českom kontexte najmä po roku 1918. Iba navonok ide autorova dramatická poetika mimo hlavný expresionistický prúd Literárnej skupiny a jej teoretika Františka Götza, kde však Wollman nebol formálne organizovaný ako člen. Jeho historické postavy tiež intenzívne prežívajú vnútorný svár metafyziky dobra a zla, pocity psychologicky rozpolteného jedinca, ktorý chce utopicky vytvoriť nový svet, a nachádzajú umelecký výraz v dramaticky a kontrastne exponovaných ideách prenikajúcich od vonkajšej skutočnosti k pochopeniu sveta a jeho realít. Wollmanov expresionizmus je zreteľne zafarbovaný idealistickým humanizmom, láskou k trpiacemu človeku a najmä sociálnym reformizmom, ktorý oslabuje tradičný expresionistický nihilizmus a katastrofické schémy. Na druhej strane sa

³⁴ Porov. Kákošová, Zuzana: *Slovenská dráma 20. storočia a téma Veľkej Moravy*. In: *Studia Academica Slovaca* 42. Prednášky XLIX. letnej školy slovenského jazyka a literatúry Univerzity Komenského v Bratislave 2013, s. 97 – 98.

však autor v historických hrách nezaprie ako erudovaný literárny vedec, ktorý dobové prehovory nenásilne aktualizuje. Dramatickú výstavbu oživuje využitím pramenných pamiatok, legiend, kroník a starých zápisov ústneho podania, čo však môže pôsobiť v divadelnom vyznení niekedy rušivo.

S odstupom času je v súčasnosti už zrejmé, že Wollmanove drámy³⁵ sa výraznejšie nezapísali do českej a slovenskej divadelnej literatúry. Príčiny daného „neúspechu“ sa dajú hľadať aj v samotnej zložitej osobnosti autora, ktorý nakoniec vyriešil osobný „svár vedy a umenia“ uprednostnením univerzitnej kariéry literárnovedného slavistu. Nad Wollmanom—dramatikom totiž neustále prevládal Wollman—filológ a literárny vedec, ktorého vedecká erudícia sa premietla aj do tvorby divadelných hier a ktorý už dopredu svoje idey ex post vkladal do prehovorov historických hrdinov, u ktorých je miera individualizácie a psychologickkej kresby predsa len obmedzená. V závere môžeme súhlasiť s osobným názorom recenzenta z Lidových novín, ktorý po uvedení premiéry trilógie *Velká Morava* v roku 1948 napísal, že Wollman „*své nesporné nadání dramatické nerozvinul do maximálních možností asi pro nedostatečný zájem a pro nedostatečnou podporu českých divadel*“.³⁶

³⁵ *Bobokrál* (1921), *Rastislav* (1922), *Člun na moři* (1923), *Stará hádanka* (1923), *Velká Morava* (1924); ďalšie dramatické hry zostali v rukopisoch v rodinnej pozostalosti F. Wollmana.

³⁶ *Česká a slovenská historická hra*. Lidové noviny, 30. 10. 1948; podpís. mac.

